

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

**HORTHY MIKLÓS
TITKOS IRATAI**

Az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó
szövegekkel és jegyzetekkel ellátta:

SZINAI MIKLÓS
és
SZŰCS LÁSZLÓ

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1962

Különben is az 1934. évi I. törvénycikk 2. §-ának b) pontja kimondja, hogy azt, aki a hivatalával járó feladat kifogástalan elvégzéséhez szükséges szakképzettség, szorgalom vagy egyéb fontos kellékek hiánya miatt szolgálatát a megkívánt mértékben nem látja el, szabályszerű eljárás alá lehet vonni.⁸ Az 5. bekezdés ezt az eljárást szabályozza, egy háromtagú, illetve öttagú bizottság véleményező meghallgatását írja a miniszter részére elő, de a miniszter minden jogorvoslat nélkül végérvényesen határoz,¹ tehát tekintet nélkül a bizottság javaslatára.

Ennek megfelelő kezelése a tisztviselőkkel szemben teljes biztosítékot nyújt.

Mindezeket azzal terjesztem főméltóságod elé, hogy mielőtt a kérdésekben véglegesen állást méltóztatna foglalni, kérném a fent előadottnak áttanulmányozását.

I. B. 3. — *Gépell, aláírás nélküli másolat.*

Az irat borítólapján Horthy piros ceruzával írt következő megjegyzése látható: „Min. elnök.”

Horthy több helyen zöld, illetve fekete ceruzával megjelölte, aláhúzta az előterjesztés szövegét és néhol lapszéli megjegyzéseket fűzött hozzá. Ezeket lapalji jegyzetben közöljük.

Horthy kívánságai sem törvény, sem rendelet formájában nem teljesültek.

¹ Az 1879: L. tc. a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szól. [MTT. 1879—80. 221—227. old.]

² Téves hivatkozás. Helyesen: az 1922: XVII. tc. 24. §-ának 4. bekezdéséről van szó.

³ Az 1939: XIII. tc. intézkedik a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló 1879: L. tc. kiegészítéséről és módosításáról. [MTT. 1939. 171—175. old.]

⁴ Az 1939: II. tc. [lásd e kötet 49. sz. irat 1. sz. mellékletének 3. sz. jegyzetét] 141. §-ának második, illetve harmadik bekezdése így szól: „Ha a késedelemben veszély van, a minisztérium kivételes hatalom ideje alatt az alábbi §-okban foglalt felhatalmazások körén túlmenően is megtehet rendelettel minden olyan közigazgatási, magánjogi, eljárási és a törvényhozás hatáskörébe tartozó egyéb intézkedést, amely a rendkívüli viszonyok által előidézett helyzetben a honvédelem érdekében elkerülhetetlenül szükséges, s evégből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket állapíthat meg.

A (2) bekezdésben foglalt felhatalmazás alapján az állami főhatalom szervezetét és működését érintő, a törvényhatósági és községi önkormányzat rendszerét módosító vagy megszüntető rendelkezéseket kibocsátani, továbbá az egyébként fennálló törvényi felhatalmazásokon túlmenően anyagi büntetőjogi szabályokat megállapítani nem lehet.” [MTT. 1939. 84. old.]

⁵ Az 1912: LXV. tc. az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szól. [MTT. 1912. 712—824. old.]

¹ Az utóbbi mondat mellett Horthy következő lapszéli megjegyzése olvasható: „soha sem történt meg”.

⁶ Az 1929: XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről szól. [MTT. 1929. 333—407. old.]

⁷ Lásd e kötet 2. sz. iratát.

⁸ Az 1934: I. tc. a közszolgálati alkalmazottaknak és a honvédség tagjainak, valamint mindezek hozzátartozóinak ellátását szabályozó rendelkezések módosításáról szól. [MTT. 1934. 319. old.] Az idézett rész pontosabban a 2. § (2) b. pontjában található.

53a

1940. november 13.

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK LEVELE HORTHY MIKLÓSHOZ
AZ ORSZÁGGYŰLÉS ÖSSZETÉTELÉRE VONATKOZÓ
ALKOTMÁNYREFORM-TERVEZETÉNEK MEGKÜLDÉSÉRŐL

Az alábbi és az ezt megelőző öt irat között szoros összefüggés van. Ezek a már krónikussá vált társadalmi bajok talaján tükrözik egyrészt a nyilasok térhódítását, másrészt Horthy ugyancsak reakciós, taktikázó politikáját. Az iratokból kiviláglik, hogyan akarta Horthy a nyilasveszélyt saját hatalmának növelésére felhasználni. Az iratok azt is mutatják, hogy Teleki Pál több-kevesebb következetességgel szembeszállt ezekkel a törekvésekkel. Az alábbi alkotmányreform-javaslat arra világít rá, hogy Teleki milyen koncepció alapján ellenezte Horthy törekvéseit. Ez a tervezet is objektíve reakciós válasz a nyilas előnyomulásra. A parlamentből nemcsak a nyilasképviselőket, de a nép képviselőit is radikálisan ki akarta küszöbölni. Sikeresen egyesítette magában a polgári demokratikus parlamentarizmus elleni összes reakciós és fasiszta kísérleteket (hivatásrendiség stb.) az utóbbi 100 év retrográd javaslataival, amelyek a magyar parlamenti rendszer demokratikus megújítása ellen irányultak (közvetett választás, pluralitás stb.).

Főméltóságú Uram!

Nagynehezen elkészültem az „alkotmányreformnak” az országgyűlés összetételére vonatkozó részével, és a mai napon szétküldöm azt a minisztereknek és néhány más úrnak, főleg jogászoknak. Legyen szabad egy példányt mellékelten előterjesztenem, kérve annak elolvasását és főméltóságú uram vélemény-nyilvánítását.

Mélyes tiszttel

Teleki Pál

I. A. 12. — *Saját kezéleg írt tiszlatat.*
A levélpapír fejléce: „Ministerelnök.”

1. SZ. MELLÉKLET

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖKNEK HORTHY MIKLÓSHOZ
ELJUTTATOTT ALKOTMÁNYREFORM-JAVASLATA

ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÁS TERVEZETE

I. rész

ORSZÁGGYÜLÉS

Miért időszerű, sőt szükséges egy alkotmányreform, helyesen:

magyar alkotmányunk életformájának intézményes átalakítása?

^a... Ma egy alkotmányreformnak vannak világtörténeti és Európa-történeti okai:

(1) A világ, a fehér emberiség és Európa óriási anyagi, szellemi és lelki átalakulása, amelynek kezdetén vagyunk. Anyagi életünkben alkalmazkodnunk kell a kor újszerű anyagcseréjéhez. Szellemi téren törés nélkül egyeztetnünk kell a magunk fejlődését az emberiség jelenkorának eszmeharcaival, hangulataival, értékeivel.

Át kell vezetnünk menetközben ezer év óta korszerűen átépülő és épp ezért véstállóan haladó magyar hajónkat és legénységét, hazát és népet a ma Szküllái és Kharübdiszei között. Lelkileg pedig fel kell verekednünk mint magyaroknak és mint keresztényeknek minden veszélyekkel szemben. Hogy ezeket a feladatokat tartalmilag szolgálhassuk, munkánk és lehetőségeink kereteit, politikai, gazdasági és társadalmi szerveinket alkalmassá, e feladatok szolgálatára rugékonyakká kell tennünk.

(2) Mert az állam és az állampolgár, az ember egymáshoz való viszonya az utolsó félszázadban lényegesen megváltozott, az individualizmus koreszméjét forradalmi gyorsaságú reakcióval a közösség koreszméje váltotta fel, mint eszme, érzés és szükséglet, de a közösség kiformalatlanságában még képtelen a valódi közélet természetes formáit megtalálni, és ezért a szervezett állam apparátusa kell, hogy pótlólag egyelőre helyébe lépjen, és életrendünk minden legkisebb részére kiterjedőleg szervezzen és szabályozzon. Tehát nekünk is úgy kell államgépezetünket átformalni, hogy e feladatoknak megfeleljen, amennyire egy államgépezet mindezeknek egyáltalán megfelelni tud, átmenetileg, addig, amíg az embereket, a köz elemeit a közéletre lelkiileg átneveljük, önérdékről közérdek szolgálatára, irigységről áldozatosságra stb. Át kell tehát a ma és a közeljövő feladataira alakítani közigazgatásunkat, és

^a Előljáróban kifejti mit ért „alkotmány” alatt.

ennek előfeltétele és alapjaként az államkormányzat irányt szabó fő szerveit, országgyűlést és minisztériumot.

(3) Lezárult a mohácsi vésszel induló korszak, amely a török hódoltságból, magyar népünk pusztulásából, a nemzetiségek bevándorlásából, a nemzetiségi elv Európa-szerte való érvényesülése és a nemzetiségek öntudatra ébredése folytán a Németország oldalán vesztesen vívott háborúban a trianoni feldarabolásra, viszont ennek túlzásai és Németország hatalomra jutása s Olaszországnak a revíziós államok mellé állása folytán részleges restitúcióra vezetett. Ez a helyzet új korban, más helyzetben visszaadta a török hódoltság előtti szerepünket a Duna-medencében (a) fogyatkozott viszonylagos hatalommal, de (b) földrajzi helyzetünknel fogva nagy lehetőségekkel, (c) történelmünknel fogva, ha azt meg nem tagadjuk, magaslatos hivatással, mely példaadóvá lehet a világ és Európa új életformáinak kiformalásában, (d) Európa e részének bonyolultabbá vált néprajzi képénél fogva új vagy újrakelthető tartalmak kialakításának, életrekeltésének, elmélyítésének lehetőségeivel, ember-, nép- és nemzetnevelő feladataival. Be kell rendezkedjünk vagy újrarendezkedjünk a legnehezebb adottságok közt egy soknyelvű, soknemzetiségű ország vezetésére, összes népeinek boldogítására és egybevezetésére.

(4) Európa világhatalmi életformája — a demokratikus liberalizmus — megszűnt létezni, és vele közéleti, politikai és parlamenti formái is. (L. Teleki: *Európáról és Magyarországról. 193—194. old.*) A mi országgyűlésünk változtatások dacára még ilyen, és a követelményeknek nem tud megfelelni.^b

Ha a magyar országgyűlést a modern kor követelményének megfelelően át kívánjuk formálni, elsősorban világosan kell látnunk a célt, hogy megtalálhassuk a formát.

Mivel az állam a gazdasági élet és az emberek mindennapi életének irányítójává lett, ez a mindennapi élet pedig mind nagyobb számú foglalkozásnak munkájából, szükségleteiből, termeléséből, fogyasztásából alakul, az országgyűlést gazdaságibbá, szakszerűbbé kell tennünk. Szükséges tehát benne a gazdasági élet elemeinek csoportonkénti, rendenkénti, hivatásrendi^c részvétele.

Minthogy a hivatásrendiség nem annyira a döntés, mint inkább a tanácsadás, előkészítés, a problémák szakszerű kitisztázásának szerve, a hivatásrendiségnek ott kell lennie, ahol a tárgyalás kezdődik, tehát az alsóházban...^c

A hivatásrendi érdekképviselőt mindenképpen közvetett válasz-

^b A kihagyott részben az alkotmányreform szükségessége mellett érvelve felméli, hogy a jelenlegi rendszer szerint a vármegyék nincsenek kellőképpen képviselve a parlamentben, és rossz a választókerületek beosztása. Ezt követően pedig óva int az új alkotmány kidolgozásánál az idegen példák követésétől.

^c Ezután az alsóház és a felsőház viszonyával foglalkozik.

tást jelent. Mert hiszen az egyes hivatásrendek tagjai kamarai testületeket választanak, és ezek küldetik ki a hivatásrendek képviselőit az országgyűlésbe.

A politikai elemet a homogeneitás szempontjából is lehetőleg egy azonos, közvetett módon kell választani, hogy komolysága és talajába való begyökerezettsége azonos legyen.

Már mondtam, hogy a választókerületek nem helyes területi egységei az ország természetes részei közvéleményének. Magyarországnak egyéniséggel bíró részei a vármegyék. Amikor a jelenleg érvényben lévő országgyűlési formákat életre hívták, tehát az 1848-i rendezés alkalmával is már kifogásolták a vármegyék képviseletének hiányát. És Kossuth maga azt mondta, hogy „inkább bukják a minisztériumról alkotott törvény, mint a megye”.² És 1885-ben egy Helfyhez intézett levelében ezekről emlékezve azt mondja, hogy „az 1848-i mű csak alap, nem kikerekített, bevégzett mű”.³ Mégis, ez a kikerekítés elmaradt. 67-ben, a liberális kor teljében nem tértek reá vissza. Bethlen István, aki a felsőházat reformálta, mind a kettőt, a megyét is, az érdekképviseletet is megpróbálta ebbe belevinni.⁴ Az érdekképviseletet egészen bátortalan, első kísérlet formájában. Egyik sem igazában a felsőházba való, de bevitelük mutatja, hogy mind a kettőnek szükségét valahogy mindenki érezte.

Elgondolásom tehát az, hogy az alsóház lényegében két elemből: egy politikai, vármegyék által választott elemből és egy gazdasági, hivatásrendi elemből álljon. Éspedig úgy, hogy az előbbi legyen többségben. Viszont a parlamenti előkészítés és szakszerűség szempontjából a házszabályok azután úgy intézkedjenek, hogy a gazdasági bizottságokban hivatásrendi elem, a társadalmi, közigazgatásügyi stb. bizottságokban a politikai elem legyen túlsúlyban, a pénzügyi bizottságban pedig a plenumban levő arány szerint.

A két fő elemhez, amelyek együtt az alsóház legalább 90, vagy inkább 92–94 százalékát kellene, hogy tegyék, még egy harmadik elemet tennék hozzá. Minden egyetemünk összes végzettjei választanának képviselőket. Tehát mindazok, akik doktorátust tettek vagy képesítő oklevelet nyertek bármelyik egyetemünkön vagy azon főiskolákból, amelyekből ezen egyetemek (vagy műegyetem) kialakultak. Lehetséges esetleg a többi főiskolákat is — de nagyon szigorú elbírálás alapján — tekintetbe venni.

Ezek az egyetemi végzettek, szóval az ország szellemi vagy művelődési elitjének körzetei nem önmaguk közül választanának csak, hanem bárkit megválaszthatnának, tekintet nélkül az illetőnek végzettségére, akit országos szempontból kimagasló egyéniségnek tartanak. A hivatásrendi és a vármegyei választások ugyanis nem elegendő biztositások arra, hogy országos értékek kellőleg tekintetbe vétessenek. Az

alsóház két fő eleméhez való ezen 6 vagy 8 százalékos hozzájárulás az abszolút országos értékeknek, olyanoknak is, akik a politikai aréna eddigi lármájától távol tartották magukat, az ország javára való érvényesítését lehetővé tenné.

Az alsóház tehát így alakulna:

megyék választottjai 50–55%,
hivatásrendek választottjai 38–42%,
egyetemet (főiskolát) végzettek választottjai 6–8%.

Ez a rendszer minden mesterkéeltség nélkül bizonyos érték-differenciációt is jelent az emberek között, és pluralitást ad. Ugyanis a megyékben és városokban mindenki szavaz, akinek választói jogosultsága van. Aki ezenkívül bárhol munkát végez és valami hivatásrendi (munkarendi) kamarának tagja, az természetesen itt is szavaz, tehát a munka révén második szavazata van. Aki ezenkívül egyetemi vagy főiskolai végzettséget szerzett, az szavaz ezen végzettek körzeteiben is, és ezáltal harmadik szavazata van. Lehet tehát három szavazata valakinek mint embernek, mint munkát végzőnek és mint olyannak, aki magasabb szellemi műveltségre verekedte fel magát.

Ez a rendszer, úgy gondolom, egyszerű és igazságos...^d

Felmerül azonban egy másik gondolat is, amely egy harmadik fő elemet vinne be az alsóház felépítésébe a megyei és a hivatásrendi mellett. Ez az elem a mai párt-parlamenti és közvetlen választási rendszernek maradványa volna, a képviselők egy részének az ország néhány — körülbelül nyolc — nagy kerületében listás választás alapján közvetlenül az összes választói jogosultsággal bírók szavazása alapján való megválasztása. Ez esetben az alsóház összetétele körülbelül így alakulna: 32 százalék megyei, 30 hivatásrendi, 30 listás és 8 százalék az egyetemi végzettek választása alapján. Ennek az elemnek a bevitelével minden esetben elvi felépítésében kevésbé homogénné teszi az alsóházat. Szolgálja pártoknak személytelen érvényre juttatását és avval a személyi és emberi kapcsolatok alapján választott helyi politikai elem mellett országos, elvi ellentétek alapján álló pártpolitikai elem érvényesítését. Ez esetben természetesen minden választópolgár szavaz és választ közvetlenül a megyén keresztül, másrészt közvetlenül a listán. Ezenkívül növekszik szavazatainak száma a munka és a magasabb értelmiség által...^e

Ezekhez a szervezési kísérletekhez még mások is járulnak:

^d A továbbiakban, ismét visszatérve a megye szerepének tárgyalására, a megyék tisztviselőválasztási jogának megszüntetése mellett foglal állást, „másrészt — mint írja — vissza kell állítani a megyének azt az autonómiáját, amellyel alkotmányosságunk épületébe mint regionalizmus helyesen foglal helyet”.

^e Ezt követően a többpártrendszer mellett foglal állást, de — szerinte — arra kell törekedni, hogy kevés párt legyen. Ezt úgy lehet elérni a tervezet szerint, ha kevés nagy választókerületet létesítenek.

a parlament törvényalkotói feladatának, munkarendjének vagy munkamódjának és a parlament tagjai méltóságának és erkölcsének kérdése, amely méltósággal és erkölccsel a nemzetet hivatvák képviselni.

Látjuk azt, hogy az országgyűlés feladata ma sok kérdésben, sok feladatkörben — összehasonlíthatatlanul többen, mint régebben — irányt, törvényes keretet szabni. Látjuk, hogy mai országgyűlésünk munkája a törvényalkotásokban felaprózódik és egész sorát hozza az olyan törvényeknek, amelyek túl részletesek, s az emberek nagy tömegére — tehát azokra nézve, akikre hozattak, s akik a törvényeket be kell, hogy tartsák — érthetetlenek, és bonyolultságuk következtében rövidesen módosításra szorulnak. Megalkotásuk rengeteg időt vesz igénybe, és az eljárás szükségszerű gyorsításánál a törvények részletességénél fogva önmaguknak is rendszerint ellentmondanak. Látjuk azt, hogy ennek következtében vannak törvények — és éppen a legfontosabbak közül —, amelyeket évről évre újra tárgyalunk, új formában újra hozunk anélkül, hogy kielégítőbbekké váljanak.

Ennek következtében egy alkotmányreform részét tevő országgyűlési reformnak egyik legfőbb feladata az, hogy az országgyűlés rövid, fő elvekben irányt szabó törvényeknek, mint ma mondani szokás: kerettörvényeknek a megvitatására és meghozatalára szorítkozzék. Ezek a törvények világosak, egyszerűek — ezért maradandóbbak lesznek. A részletintézkedések azonban módosulhatnak gyorsan haladó korunk néha évről évre változó helyzetek szükséglete szerint, de mindég az országgyűlés meghatározta törvényes fő elvek alapján.

Ez, ti. az elvi iránytörvények hozatala, az országgyűlés plénumára vonatkozik, de ez nem mehet odáig, hogy az országgyűlés — nevezetesen az alsóház — valami módon ne nyerjen befolyást ezen irányt adó törvények részletesebb törvényes rendelkezéseinek, a törvények eddigi részleteit pótló törvényerejű rendeleteknek megformálására és meghozatalára.

Elgondolásom tehát az, hogy az alsóház válasszon egy, körülbelül 60 tagú közigazgatási vagy államigazgatási bizottságot, amely a kormánynak ezen, a törvényeket részleteiben megformáló rendeleti munkáját kötelességszerűen ellenőrizze és megvitassa. E működése természetesen az államigazgatás összes ágaira vonatkozna. Ugyanez a bizottság, ugyanezen feladatából kifolyólag kellene, hogy kötelességszerűen figyelemmel kísérje és ellenőrizze a kormánynak államigazgatási tevékenységét, azaz elvégezze, de rendszeres formában azt a feladatot, és gyakorolja az országgyűlésnek azon jogát, amelyet ma a plénum mint interpellációs jogot gyakorol.

Az alsóház plénumában való interpelláció megszüntetendő, hiszen a ma elfajult formájában már többé nem szolgálja az államigazgatásnak komoly, rendszeres, államfenntartó ellenőrzését, hanem tisztára cirkusz a közönséggé süllyedt nemzet számára, kormánybuktatási játék, amely

az államügyek szorgos intézésére hivatott minisztereknek és miniszteriális apparátusuk egy részének heti egy vagy két munkanapját veszi el...^f

A hivatásrendek lehetnek gazdaságiak és mások. A gazdasági hivatásrendek, amelyek a gazdasági élet, sőt egyéb foglalkozások egész keretét is átölelik, nyilván párhuzamosan és együttesen az alsóházban kell, hogy helyet foglaljanak. Ezek nagyjából a következők:

mezőgazdasági őstermelők rendje,
ipari rend,
bányászat és kohászati rend,
kereskedelem- és hitelügyi rend,
közlekedésügyi rend,
szabad foglalkozások rendje,
járadékosok rendje (nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok, magánzók rendje).

Ezek a kategóriák esetleg összevonhatók vagy bonthatók, ami további megállapítás tárgya lesz. Egyébiránt később is, bármikor változtathatunk a kategóriákon. Nem szükséges, hogy az alkotmányreform vagy az országgyűlés reformjának megszerkesztésével arra várjunk, hogy ez a kategorizálás és a megfelelő kamarák teljes kiépítése tökéletes és végleges legyen. Sem az olasz reform, sem a portugál reform, amelyek ilyen hivatásrendeket és kamarákat létrehozta, nem vártak ezen kamarák kiépülésének teljességére, e rendszerük kialakításának tökéletességére. Ez nem is lehet. A rendek kamaráit, illetőleg azon többféle kamarákat, amelyek egy-egy rendet hivatvák alkotni, a meglévőből kell részben, fokozatosan, a gazdasági életnek hirtelen sérelme nélkül kiformálni, ami nyilvánvalóan hetek, sőt hónapok alatt nem lehet. És hogy tökéletességre fejlesszük őket, ahhoz évek kellenek, hiszen még egyik nagy reformokat keresztülvivő országban sem jutottak el a végleges formákhoz.

A gazdasági és velük rokon hivatásrendek a kamarákon alapulnak. Ezért a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi, de egyéb kamarák rendszerét is vizsgálat tárgyává kell tennünk egyrészt azért, hogy a politikai funkcióra is, tehát az ország gazdasági vezetésére hivatottak választására alkalmasak legyenek, másrészt azért, hogy ezen közös ország-

^f A következőkben kifejti annak szükségességét, hogy a jövőbeni országgyűlés, törvényalkotói munkája során, adóügyi, sajtójogi, büntetőjogi stb. kódexeket állítson össze. Ezután a parlament tagjai összeférhetetlenségének kérdésével foglalkozik. Összeférhetetlen állás — a javaslat szerzője szerint — nincs. Összeférhetetlenül cselekedni mindenféle állásban lehet, de lehet álláson kívül is. Az összeférhetetlenség csak cselekményre vonatkozik. Elítélni, megbélyegezni tehát nem az állást, hanem a cselekményt kell. S miután „cselekményt előre kategorizálni nem lehet”, egy bíróságot kell felállítani, főleg az országgyűlés tekintélyesebb tagjaiból, akik ilyen ügyekben döntenek majd. Azért is szükséges így megoldani az összeférhetetlenség problémáját, mert a hivatásrendi parlamentben elsősorban olyan emberek fognak ülni, „akiknek foglalkozása a mai hamis felfogás szerint gyakran összeférhetetlen”.

kormányzati funkcióban való azonos részvétel céljából homogénebbekké tegyük őket. Ez a munka is folyamatban van, részleteire, azaz az egyes kamarák mai szerkezetének melyet átalakítására itt most aprólékosan kitérni nem kívánok.

Csak annyit szeretnék még mondani, hogy e tekintetben már inkább tanulhatunk az idegen államokban keletkezett eddigi felfogásokból, kísérletekből és rendszerből, mert itt valójában magunk is új téren mozgunk.

Hivatásuk a kamaráknak és a hivatásrendeknek a nemzet életében a maguk munkaszektorát (szántóföldi művelés, erdőgazdaság, nehézipar, bányászat stb.) szolgálni. Ez a szolgálat sokoldalú, és magában foglalja a termelésnek és a termelőnek egyforma ápolását és magasabb színvonalra emelését — mindenkor a nemzet egyetemes érdekében.

Gondoskodnia kell tehát a hivatásrendeknek a termelés azon részének jobbá, gazdaságosabbá tételéről, fokozásáról, amely az ő osztályrésze, a nemzeti munkában szektora. Hasonlóképpen foglalkoznia kell mindazon embereknek és családjaiknak jólétével, akik az ő szektorában foglalatostokodnak. Végül, mindezeket az embereket egységbe kell foglalniok, azokat egymáshoz közelebb kell hozniok, hogy azt a közös munkát, amelyet a nemzet részére ők végeznek, bizonyos gazdasági körben, a gazdasági foglalkozások bizonyos csoportjában mint közös munkát végezzék.

A nemzeti munkát tehát foglalkozási csoportok szerint kell tagolni; hivatásrendekre is így kell tagolni, az egyes hivatásrendekbe pedig mindenkit együttesen be kell foglalni, munkaadót és munkást, szellemi irányítót, kereskedelmi alkalmazottat, technikai vezetőket, szakmunkásokat, tanulatlan munkásokat, tanoncokat, és éppen úgy minden más foglalkozásban minden rangú, rendű, foglalkozású részest a közös munkának. Tehát egy-egy nagy foglalkozási ágban a foglalatostokodók, az ebben elhelyezkedetteknek összessége közösen szolgálja a munkát, közösen alkotják a hivatásszervezetet vagy hivatásrendet. Úgy hiszem, hogy az ilyenformán való összefogás biztosítani fogja, hogy ezek a nemzeti anyagi munkacsoportok ne úgy fogják fel az érdekképviseletet, hogy az elsősorban vagy kizárólag saját érdekeiknek képviselete másokkal szemben, másokkal való versenyben avagy az állammal, mint valami velük szemben állóval szemben, hanem helyesen úgy fogják felfogni az érdekképviseletet, hogy ők az államnak egyik érdekét, az állami érdek egyik részét képviselik a többi között, a többivel együtt és így ezen keresztül a nemzet egyetemes érdekét...⁸

Az államelméletnek nemcsak anyagi oldala van, a társadalom nemcsak anyagi munkával foglalkozókra tagozódik. Ennek következtében igen jelentékeny része kívül marad ezeken az eddig meghatározott

⁸ Ezután a hivatásrendeknek az állami és társadalmi életben betöltendő feladataival foglalkozik.

hivatáscsoportokon, rendeken, mint például papok, katonák, tanárok, tanítók stb., stb. És ide tartoznak a szabad foglalkozásúaknak már ma is kamarákba szervezett egyes csoportjai, mindazon csoportjai, amelyek a kultúra munkáit csoportosítják (művészi kamara, sajtókamara stb.), és végül a közalkalmazottak...^h

Az eddig elmondottakkal részben már érintettem a felsőház konstrukcióját is.

Minél jobban átgondolja az ember a kérdéseket, annál világosabb, hogy meg kell tartanunk a kétkamarás rendszert. Két okból. A mai felsőháznak is vannak olyan elemei, amelyeket nem lehet kihagyni a magyar törvényhozásból, mert annak feltétlen illetékes tényezői. Így elsősorban az egyházak. Ezeknek a tényezőknak, egyházaknak, a bírásokodás képviseletének, a tudomány és az egyetemek képviseletének nincsen az alsóházban helye, mert funkciójuk egészen más.¹

Ez a tény már egymaga indokolja azt, hogy a felsőház nem törölhető el, s nem törölhető el a magyar parlamentben az a jelleg sem, amelyet lassanként kezdett felvenni, s amelyet a felsőkamara a világ minden államában, ahol felsőkamara van, gyakorol: a szenátusi jelleg.

A XIX. századi parlamentarizmus alapján megválasztott alsóházhoz igen szerencsés összetételt talált a felsőháznak a Bethlen-féle törvény. Legalábbis elveiben, ha talán az érdekképviseletek számaránya jóval nagyobb is lehetett volna. Világos azonban, hogy a fentiekben jellemzett alsóházzal szemben a felsőházat is másképp kell összeállítani. A felsőház olyan törvényjavaslatokat fog az alsóházból kapni, amelyek a hivatásrendi képviseletek által szakszerűség, a vármegyei képviselet által a politikum szempontjából s az ország különböző részei közvéleményének szempontjából már át vannak szűrve, a magasabb műveltségük által választott országos értékek, országos elit ellenőrzése mellett. Az alsóház megítélése természetesen mindig aktuálisabb, a jelen pillanathoz kötöttebb, mert hiszen a hivatásrendek is a különböző foglalkozásúaknak a gyorsan pergő gazdasági élet szempontjából való megítélését, véleményét viszik a vitába, a megyei közvélemények is — mint

^h Ezután sorra veszi a különböző értelmiségi foglalkozási ágakat: katonatisztek, közalkalmazottak, pedagógusok, papok. A katonákat el kell tiltani a politizálástól. A közalkalmazottak rendjét be kellene vinni az országgyűlésbe. Bár részvételük aggályos, mert kritikájuk „a miniszterekkel szemben az állami disziplína meglazulására adhat alkalmat”. Ezért felveti, hogy esetleg ezt a rendet nem az alsóházba, hanem a felsőházba kellene helyezni, az állami pedagógusok rendjével együtt. A papok rendjét feltételelesen a pedagógusok rendjébe osztaná be. Ezenkívül felállítaná az anyaság rendjét. Ezt is a felsőházba sorolná. „Az anyák rendjébe foglalt választók, nagy számánál fogva, kisebb arányú képviselettel bíró, reprezentatív rend kellene, hogy legyen.” Nem helyeselné, ha e rend tagságát a gyerekek számához kötnék vagy a gyerekek száma szerint tagolnák.

¹ Ezt követően $\frac{3}{4}$ üres oldal után folytatódik a szöveg, ami esetleg arra utal, hogy a sokszorosítás előtt kihagyott Teleki egy jelentős terjedelmű szövegrészlet a tervezetből.

az alsóházban visszatükröződő közvélemény mindenkor — a politikai aktualitások benyomása alatt állanak és cselekszenek. A felsőház történelmibb távlatból kell, hogy a dolgokat nézze. Ez a feladata és e szerint a feladat szerint kell a felsőházat mindenkor összeállítani.

A két szempont tehát a felsőház összeállításánál: a történelmi távlat megőrzése az ítéletben és az alsóház mindenkori formájának megfelelő kiegészítése a törvényhozás terén.

Fent már megmondtam, hogy mi őrzendő meg a felsőház meglévő kategóriáiból. Az érdekképviselők felsőházi képviselőinek mai formája nyilván megszüntetendő, mert az szélesebb formában, jobb tagozásban és megfelelőbb helyen ott van az alsóházban és különösen annak bizottságaiban, a törvények tárgyalásának kiinduló pontjánál. Ott azonban ez az érdekképviselő részre tagolt. Megfelel az aktuális gazdasági problémák részre tagoltságának. Megfelel annak, hogy az alsóház közvetlenebbül kell, hogy rajta tartsa a kezét a gazdasági élet sokágú lüktetésén. Felmerül a kérdés, nem helyes-e azonban a felsőházba bevinni a gazdasági élet egyetemének összefoglaltabb, nagyobb nemzetgazdasági távlatból szemlélő, mintegy összefoglaló és ellenőrző képviselőt, amely egyben a kulturális tényezőkkel és politikai tényezőkkel szemben a felsőházban is képviselné a gazdasági faktort, de hasonló szemszögből, azaz általánosítottabb, nagyobb távlatból, mint a felsőház egyéb kategóriáinak szemlélete. Itt tehát össze lehetne foglalni a gazdasági élet összes ágazatait, és ezek által választatni egy képviselőt, amelyben nem játszanának szerepet a gazdasági élet ágainak arányszámai, de olyan emberek kerülnének be, akik a gazdasági életet általánosabb szemszögből nézik: pl. a gazdasági adminisztráció nyugalmazott tisztviselői, nyugalmazott gazdasági miniszterek, kiváló vagy gyakorlati közgazdászok, egyes gazdasági ágak olyan képviselői, akik az egyéb gazdasági ágakkal való szoros kapcsolatuk vagy nagyobb ismeretükük folytán ilyen általános szemléletre képesek.

Természetesen a felsőházban helyet kellene foglaljon továbbra a Nemzeti Bank elnöke és alelnöke, esetleg vezérigazgatója, vagy pedig tanácsának egy-egy mezőgazdasági, hitelügyi és ipari tagja.

Úgy hiszem, nyilvánvaló, hogy az államfő által kinevezetteknek kategóriáját változatlanul fenn kellene tartani. Nem látok semmi okot, amelynek folytán ezt meg kellene változtatni, semmi olyan új körülményt, amely ezt indokolná...¹

A főrangúak kategóriáját mai formájában is meg kellene szüntetni. A tapasztalat azt mutatja, hogy ebbe a kategóriába a főrangúak önmaguk közül családonként választottak, inkább a jogfenntartás elvét szolgálták, mint a parlamenti értékek kiválasztásának elvét. A jogfenntartás

¹ Ezután a felsőház előregedésének problémájával foglalkozik. Majd javasolja, hogy a megyéket két-két küldött képviselje a felsőházban.

elvén ek nincs különös jogosultsága és értelme. Lehetne egy más kategóriát beállítani ehelyett, egy rendet, de kérdéses, hogy ez is megfelelő-e mai felfogásunknak. Felmerült a közelmúltban a magyar pártéletben az az indítvány, hogy mindenféle címek és rangok töröltessenek el, kivéve a vitézít. Mármostan a vitéz nem más, mint a nemességnek egy modern formája. Nem ugyanolyan formája, mint a mi köznemességünké vagy a főnemesség nagy részéé, ahol a címet az összes utódok öröklik, hanem olyan mint egynéhány főrangú hercegi család örökösödési módja, mert a vitézi címet csak egy utód, egy fiú öröklí. De lényegében a kettő ugyanaz, mert hiszen a nemesség nagy részének címe is nagyapák és ősök vitézi haditetteiből származik, és minél régibb időkre megyünk vissza, annál ritkább, hogy más közéleti érdemekért kapott valaki nemességet. Következésképpen vitézség és nemesség közt nagyrészt csak korkülönbség van, és ennek következtében egyik a másik nélkül nem privilegizálható. Lehetne szó tehát arról, hogy egy nemesek és vitézek rendje létesíttessék, illetőleg a Vitézi Rend a régi vitézek, illetve nemesek utódaival egybefoglaltassék, és akkor ennek képviselője a felsőházban helyet foglaljon. Nagyon kétséges, hogy ez a gondolat jó és helyes-e. És nagyon kétséges, hogy technikailag is keresztülvihető-e.

Ezekon kívül a felsőházban helyet foglalhatna — mint már fent említettem — az olyan rendeknek képviselője, amely rendek semmiképp sem valók az alsóházba. Esetleg a köztisztviselők rendje, valamint az anyák rendje, amelynek okadatolását fentebb adtam.

A nemzetiségek ebben az egész koncepcióban nem jutnak külön kifejezésre, sem az alsó-, sem a felsőházban. Nyilvánvaló, hogy a dolgok természetes rendjénél fogva, ők is helyet fognak foglalni, de nem nemzetiségi címen, az összes kategóriákban mint választók, és nyilván mint választottak is. Külön kategóriákat részükre felállítani nem lehet, mert a nemzetiségek nem zárt keretek, nem jogi perszonalitások, nem ilyen perszonalitással bíró népcsoportok. De lehetne bizonyos gondoskodást tenni a tekintetben, hogy a választókhoz hasonlóan a választottak között is megfelelő részvételük gyakorlatilag biztosíttassék. Ez olyanformán történhetne, hogy azon megyékben, amelyekben nem magyar nemzetiségek tekintélyes számban élnek, a megválasztott képviselők közül egy bizonyos számnak ebből a nemzetiségből kell választatnia. De a nemzetiségi képviselő nem az illető nemzetiség által külön választatna, hanem minden képviselő a megye egyeteme által, magyarok és nemzetiségek egyaránt. Úgy gondolom, hogy ez a rendszer azt a törekvést is szerencsésen szolgálná, hogy a magyarokat és más nemzetiségeket közelebb hozná egymáshoz, mert olyan embereket választatnának mind egyik, mind másik részről, akik ezt a közeledést inkább szolgálják. Míg a külön-külön való választás rendszere nyilvánvalóan kedvez azon emberek választásának — éspedig különösen vegyes nemzetiségű megyékben,

akik a szembenállást, a nemzetiségi harcot hangsúlyozzák és szolgálják. A felsőházban, ha a fenti amerikai típusú rendszert fogadjuk el, akkor olyan megyékben, ahol valami nemzetiség magasabb százalékos arányt ér el, a két felsőházi tag közül az egyiknek nemzetiséginek kellene lennie, természetesen szintén ilyen közös választás alapján. Az alsóház hivatásrendjeiben és a felsőház gazdasági képviselőjében ilyen nemzetiségi szabályt nem lehetne érvényesíteni. Ez csak a politikai vonalon érvényesíthető, és az államfő által érvényesíthető a felsőházi kinevezettek kategóriájában. Érvényesül ezenfelül természetes úton az egyházakban is. Csak a gazdasági vonalon nem érvényesíthető külön szabállyal, mert ott a gazdasági hozzáértés kategóriáját nem szabad semmi néven nevezendő politikai kategóriákkal megzavarni.

Ezekben vázoltam a szükséges alkotmánymódosításnak országgyűlési részét. Természetes, hogy ez összefügg a kormányzati, miniszteriális résszel, amelyet külön fejezetben kívánok ismertetni.

I. A. 12. — Egykorú, sokszorosított másolat.

A javaslat erősen emlékeztet arra a rendi alkotmányra, amelyet Ausztriában a demokratikus erők leverése és Dollfuss miniszterelnöknek az osztrák nácik által történt meggyilkolása után bevezettek. A lényeges különbség az, hogy ez a tervezet — tervezet maradt, a Teleki-kormány be sem nyújtotta az országgyűléshez mint törvényjavaslatot. Ennek oka minden bizonnyal az volt, hogy a németek elleneztek volna, holott a magyar uralkodó osztályok számítottak arra, hogy a további német agressziós tervekbe bekapcsolódhatnak. 1940. november 20-án Magyarország csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez. Néhány héttel később, 1940 decemberében Berlinben a német katonai vezetők megbeszéltek a magyar katonai küldöttséggel a következő évre vonatkozó agresszív terveket. Erről Ujszászy István, a vezérkari főnökség 2., felderítő osztályának vezetője, a müncheni perben a következőket vallotta: „... egyezséget írtunk alá az alábbi alapon: 1941 tavaszán tisztázódik a jugoszláv helyzet, vagyis a szovjet hátbatámadás veszélye elhárul. A magyar honvéd hadsereget erre a célra felszerelik tüzérrel, modern tankokkal és páncélkocsikkal, hogy motorizált dandárt tudjon felállítani. Az Oroszország elleni háború céljaira Magyarország Németország rendelkezésére bocsát 15 egységet, ezek között három motorizált, egy lovas és egy harcos egységet. Egyebekben 1941. június 1-re be kell fejezni a kárpátaljai erődítési munkálatokat, elő kell segítenie a német csapatoknak a magyar–jugoszláv és a magyar–szovjet határ menti mozdulatait, biztosítani kell a csapatoknak Magyarországon keresztül történő ellátását. Az előkészítés részleteit a német vezérkarnak később Magyarországra utazó megbízottaival kell majd rögzíteni.” [Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International Nuremberg. VII. köt. 335. és köv. old. Idézi: Karsai Elek „Országgyűlés” — országgyűlés. Második rész. 1939–1945. Kossuth Könyvkiadó 1961. 25. old.] Ezek a feleszállított tervek

tántorították el Horthyt és a magyar uralkodó köröket a szélsőjobboidal elleni minden határozott fellépéstől.

¹ A hivatásrend egyes foglalkozási, termelési ágak (hivatások) fasiszta érdekképviselői szervezete, amelyben egyaránt részt vettek a munkaadók és a munkások képviselői.

² Szó szerint: „... mintsem a megye megszűnjék, később vagyok inkább a miniszteriális törvényt is megbuktatni igyekezni!” [Kossuth Lajosnak „A megyei rendszernek népképviselői alapra leendő felállításáról” 1848. április 2-án mondott beszédéből. Kossuth Lajos beszédei. I. köt. 1832–1849. Sajtó alá rendezte Kossuth Ferenc. Athenaeum. Budapest 1905. 163. old.]

³ Kossuth 1885-ből közölt iratai [Kossuth Lajos iratai. X. köt. Sajtó alá rendezte Kossuth Ferenc Athenaeum Budapest 1905.] között Helyhez intézett levél nem található. Hasonló gondolatokat tartalmazó mondatok találhatók az 1880-as évekből származó írásaiban. Pl.: „... az intézményes önkormányzat ne csak épségben tartassék, amint a 48-i törvényhozás elrendelte, hanem még kiváló gonddal erősítsessék, fejlesszessék is”. [„A megyei szerkezetről.” Turin 1883. január 20. Ugyanott, X. köt. 14. old.]

⁴ Az 1926: XII. tc. (Az országgyűlés felsőházáról.) állítja vissza a felsőház intézményét. [MTT. 1926. 223–276. old.]

53b

ISMERTETLEN FORRÁSBÓL SZÁRMAZÓ FELJEGYZÉS MAGYARORSZÁG ÁLLAMI BERENDEZKEDÉSÉRŐL

1. Magyarország minden reális vagy perszonális uniótól független, szuverén állam, s mint ilyen, a maga jogait mind egészükben, mind részeikben az államfőt és népképviselőt magában foglaló országgyűlés és az általa létesített alkotmányos szervek által saját maga gyakorolja, kizárólag minden elgondolható vonatkozásban bármely idegen tényezőnek az állam életébe való beavatkozása, akár az ország földjét, akár népét, akár fő hatalmát érintően.^a

2. Magyarország úgy az államforma, mint az államfő szabad megválasztásának jogi és tényleges állapotában van.

3. Magyarország a trianoni szerződést nem tartja igazságosnak; annak hatását magára nézve károsnak, Európa békéjére veszedelmesnek tartja; ennél fogva annak megváltoztatására, a békés meggyőzés minden eszközeivel törekszik.

4. Magyarország mint jogegyenlőség alapján álló állam, minden születési, történelmi, felekezeti, osztály, gazdasági, közjogi kiváltságot és előjogot eltöröl,^b s mint demokratikus nemzeti állam minden jog és érvényesülés alapjául és forrásául az egyén hazafiúi, tehetségbeli és erkölcsi értékét ismeri el.

^a A bekezdés mellett, a lap szélén Horthy kézírásával a „pápa” szó látható.

^b A „minden” szótól ceruzával aláhúzva, s a lap szélén kérdőjel látható.